Wolgatatarische Zeitung „Idel-Ural“

Idel-Ural

22(.9) **Tatar legionьnьn atnalьq gəzitəse** 3. ijyn 1944

Vaq millətlərgə qarşь sovet səjasəte

Sovetlarnьn ecke həm tьşqь səjasətlərenen in mөhim qoralь bulьp jalqan tora. Jəhyd-bol'şevizm xakimnəre bөten dөnja tarixьnda oşaşь bulmaqan jalqan qullanьp, şaprьnьrqa batьrcьlьq itələr. Alar, dөnjada belycelərgə qaraqanda ber qatlьlar, aqыllыlarqa qaraqanda anqьralar kybrək dip isəplilər. Bol'şeviklarnьn bu spekulətsiələre unьşlь bulьp cьqa, cөnki bygen bol'şevizmqa qarşь suqьş barqan vaqьtta berektəş həm də bitaraf dəvlətlər sovetlarnьn hər tөrle jalqannarьna birelələr. Ikence jaqtan mondьj manevrlarnь belye də çinel tygel, cөnki Məskəv yzenen jomşaq çirləren bik sirək kyrsətə.

Millətlərne alqanda sovet səjasəte bu өlkədə dөnja çəmaqətcelek fikeren aldalavnьn in zurьsь bulьp tora. Sovetlar sojuzь kartasьnda bez rus, ukrain, belorus, tatar, gruzin, əzərbəjçan, fin h. b. mөstəqil xalьqlarnьn irekle çənnəten kyrəbez. Bu fəqət kəqəzdə genə. Bol'şeviklar cьnbarlьqta yz xalьqlarьnьn jəşəvləren nicek ixtiram ityləren, bol'şevizm javlap alularьnьn qөmymi kyzətyenə baqьşlanqan, alarnьn xezmətləre bik acьq kyrsətə.

Bu 1938 jьlda Məskəvdə cьqqan zur sovet dөnja atlasь. Bez anda bөten nərsəne: çəqrəfiəne, tarixnь, il idarəsen həm xuçalьqьn jөzləp kartalar bujьnca tababьz. Ber nərsəne də onьtmaqannar. Ajruca alar sovetlar sojuzь xalqьn onьtmaqannar. Xalьqnьn tьqьzlьqь, bylenese, artuь h. b. ajrьm, bələkəj genə kartalarda bөten vaqlьqlarь belən kyrenep tora. Kyz aldьqьzqa kiteregez: hərber kul'tura parkь, jasalma tires fabriklarь, jana çinalqan su ytkəry jullarь, bөten balьqcьlar ejlәre bu atlasta yz urьnnarьn tapqannar. Fəqət anda ber genə karta, sovetlar sojuzь xalьqlarnьn jəisə millətlərenen genə kartasь juq. Onьtqannarmь? Jalqьş tөşerep qaldьrqannarmь? Juq, alaj tygel. Jyri tөşerep qaldьrqannar həm tavьşsьz ytkənnər, bu bol'şeviklarnьn in jaxşь səjasətləre. Alar ber vaqьtta da tulьsьnca ber millətne həm qəvemne kyceryləren, alarnь yzlərenen elekkege urьnnarьnnan seberrenen qьrqьj buşlьqlarьna kyceryləren ber qajcan da kyrsətmajəcəklər. Alar ber qajcan da elek az sanlь, ləkin cəcək atucь xalьq torqan çirlər xəzer buş urьn ikənne kyrsətmajəcək.

Millətlərgə kilsək — alar da bol'şevistik xakimiətne nьqьtuda bol'şevizm səjasətenen berdənber teləge bulqannь bez jaxşь beləbez. Bol'şeviklar өcen millətlərnen ber tөrle də əhəmiəte juq. Sovetnьn tamьrsьz həm kөlkesez sorь keşese — vatanьn, tuqan telen, az qьna bulsa da, kul'turanь belməvce keşe, — anь tөrleca həm tulьsьnca imy өcen sovetqa kirək. Bol'şevizm-marksizm fəne bujьnca, „millətlər yz yzlərennən betəcəklər.“

Kөtelə torqan bu xəl tiz genə barlьqqa kilməgənnektən, bigrək tə xalьqlar jəhyd fənenen qollarь bulьrqa teləməgənlektən, sovet xөkyməte yzenen programmasьn kөc belən xəl qьla başladь.

Sovetlar sojuzьnda 186 tөrle xalьq jəşi digən Sovet statistikasьnьn kyrsətye — jalqan. Syznen cьn məqnəse belən alqanda xalьqlar bu sannьn jartьsьna da çitmi. Ləkin bol'şeviklar borьnqь Rim xalqь əsasь belən jəşilər: „Byl həm patşalьq it!“ Hər tөrle sөrylər, kөcləp kyceryləр belən bol'şeviklar xalьqlarnь beterələr.

Annan son millətlərnen kartasь juqlьq qьna kyzgə taşlanmьj, ə sonqь jьllarnьn kartalarь jəisə statistik sannarь bөtenləj bilgele tygel.

Ber nərsəgə şiklənməskə kirək: mondьj kartalar həm məqlumatlar Kreml' zitlarьnьn өstəllərendə əlbəttə bar həm alarqa millətlərne juq ity ni rəveşle yz axrьna taban jaqьnnaşqannь kyry өcen genə alarnь qarьjlar.

Inglizlərne əjləndergən baldaq qьsьla

Domej agentlьqьnьn xəbər itye bujьnca, Imfal yzənnərendə əjlənderelep alьnqan ingliz qəskərləre sonqь vaqьtlarda Koxim, Bişenpur həm Falola tirələrendə bik qatь suqьşьp qarasalar da, bernindi də nətiçə cьqara almadьlar. Japon həm hind qəskərləre çinyne haman yz qullarьnda totalar. Xəzer qorь çirdə suqьşucь qəskərlərgə unajsьzlьj torqan kөcle janqьrlar bara. Japon qəskərləre, bu qiənlьqlarqa da qaramastan, ingliz qəskərləren əjlənderep alqan baldaqnь haman qьsalar.

Japon ocqьclarь, mondaqь ingliz qəskərlərenen fəqət hava julь aşa qьna tə'min itelə alьna unajsьzlap, hər vaqьt qarşьlьq jasьj tora. Inglizlərnen bik kyp transport ocqьclarь bərep tөşerelgən.

Lojjannь alu

Xonnandaqь frontlardan kilgən xəbərlərgə qaraqanda, japon qəskərləre bu frontta 24 nce majdan başlap basьmlь xərəkət jasap, bik qatь suqьşqannan son, xərbi-strategik jaqtan ytə əhəmiətle bulqan Lojjan şəhəren alqannar.

Atnalьq kyzəty

Kөnjaq Italiə frontьnda 35 kilometrlь sьzьq bujьnca qatь suqьşlar dəvam itə. Front artьn bikləv өcen həm totqan pozitsiədə keşe kөcen saqlav teləge belən, Germaniə bylekləre tarafьnnan Kassino suqьşsьz qaldьrьldь. Kөnjaq Agvinoda doşman zur juqaltularqa ocradь. Pontekarvo rajonьnda qatь suqьşlar bara. Bu frontta ingliz-amerikalьlar zur qanlь juqaltularqa ocrьjlar. Doşmannьn hərber hөçyme kire qajtarьla.

Kөnьqьş frontьnda — kөnjaq Dnestr, Karpat tavlarьnda, Vitebskinьn kөnjaqьnda həm Neveldəge Sovet hөçymnəre hər qajsь da kire qajtarьldьlar. German hava kөcləre Sovet timer jul yzəkləren həm kөnjaq Italiə frontьnda doşmannьn өstənə kөcləren unьşlь dəveştə tupqa tottьlar. Ingliz-amerikalьlar Dujsburg, kөnjaq — kөncьqьş Jevropaqa, bigrək tə Belgrad həm Ploesti şəhərlərenə terrorlarca hөçym ittelər. Şulaj uq Berlin həm Braunşvieg şəhərlərenə də hava hөçyme jasadьlar. Tөnjaq Amerika istribitelləre Germaniənen avьllarьna, tөnjaq həm urta өleşendəge julcь pojezdlarьna hava hөçyme jasadьlar. Hava hөçymennən saqlanu kөce tarafьnnan doşmannьn 181 ocqьcь juqqa cьqarьldь. Şularnьn kypcelege dyrtər motorlь bomba taşucь ocqьclardan tora.

Germaniənen tiz oca torqan bomba taşucь ocqьclarь Bristal, Portmus həm kөnьqьş Angliənen ajrьm noqtalarьn bombaqa tottьlar.

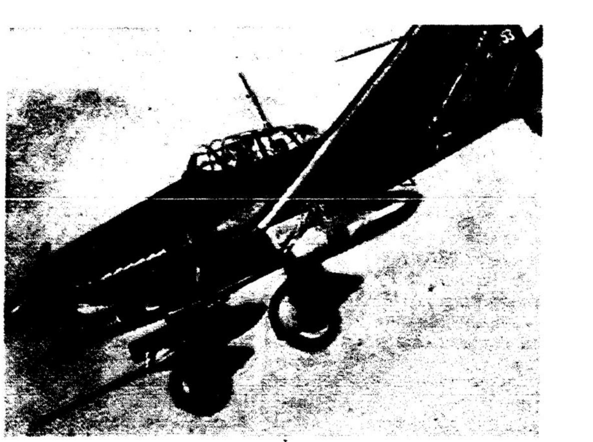

Germaniənen tankka qarşь kөrəşə torqan jana ocqьcь

Sovetlarnьn Fin buqazьnda 32 bomba taşucь ocqьclarь həm Norvegiə jarlarьnda 21 ocqьclarь bərep tөşerelde.

1 nce majdan 16 ncь majqa qədər Balkanda kommunist bandalarьnьn 5000 nən artьq keşeləre yterelde həm 1300 keşeləre əsirgə alьndь.

Tөnjaq Amerikanьn bomba taşucь ocqьclarь kөnbatьş Italiə jarьndaqь portlь şəhərlərenə həm El'ba utravьna hөçym ittelər. Doşmannьn 17 ocqьcь bərep tөşerelde.

Rejternьn xəbər ityenə qaraqanda, Ruzvelt „bөten dөnja valjuta konferensiəse“n caqьracaq. Konferensiəne ytkəry xөkymət sərkatibь Morgentavqa tapşьrьlqan. Konferensiəgə tikşerep barucьlar itep 30 dan artьq dəvləttən vəkillər caqьrьlacaq.

Amerika hava flotьnьn baş komandirь general Arnold, — Amerika şuşь vaqьtqa qədər 5154 ocqьc juqaltь, — dip belderde. Əlbəttə, bu san kyp mərtəbələr kimetep kyrsətelə.

Italiə xөkymətenen rəsmi bjylletenьnda, Italiə faşistik çөmhyriətenen jana bajraqьn qabul ity turьnda Mussolininьn dekretь iqlan itelde. Bajraq elektəgecə kebek yk: jəşel, aq, qьzьl tөslərdən tora. Ocьnda — aqac liktor bilgese. Italiə çөmhyriətenen xərbi bajraqьnьn urtasьnda faşist bilgese өstenə qanatlarьn çəjderep qara qoş utьrtьlqan.

Angliənen marşalь Xarrisqa, feldmarşal Broke həm flot admiralь Toveiqa Sovetnьn in juqarь byləge bulьp xisaplanqan — Suvorof ordenь tapşьrьlqan.

Vaşingtonnan. Amerikanьn tarixьnda berence mərtəbə mətbuqat konferensiəsendə negr zurnalistьnьn qatnaşuьn xəbər itələr.

„Dejli Əkspress“ — Angliənen zur şəhərlərenə kilyce soldatlar өcen soldat jortlarь həm qөmumi toraqlar juqlьqь turьnda zarlanьp jaza.

Argentinada juqarь məktəptə uqucьlar həm studentlar өcen ber jьllьq məçbyri suqьş өşenə өjrəny tərtibe kertelgən.

Dəhşətle nьqьtma

Şvetsiənen məşhyr xərbi jazucьsь polkovnik Bratt, kөtelə torqan Jevropaqa bərep kery vaqiqəsenə tuqtalьp, əgər də Atlantik nьqьtmasьn iskə alsaq, ingliz-amerikalьlarnьn ni өcen bu məs'ələdə aqrьnlavь yzennən yze bilgele dip jaza. Polkovnik:

— Bөten tarix bujьna tөzelgən nьqьtmalarqa qaraqanda Atlantik nьqьtmasь hic syzsez dəhşətle nьqьtmalardan xisaplana. Jar nьqьtmalarь sistemasь, tirən batьrьlьp eşlənyləre səbəple, yze yk biredə ber nindi də kyper aldь nьqьtmalarь jardəm itə almajacaqьn kyrsətep toralar. Bu sistemanь tiz rəveştə өzep kery turьnda syz də bulьrqa mөmkin tygel. Ingliz-amerikalьlarnьn tөrle maqtanulь belderyləre barь tik propaganda qьna həm bu maqtanularnьn ber nindi də bəhasь juq, — dip jaza. Bu fiker belən barь tik kileşergə genə turь kiləcək.

4° Zsn 55 624

Italiə — suqьş xərəkətləre teatrьnьŋ ikence dərəçəle urnь

Front sьzьqьn jarьp kerergə teləgən ingliz-amerikalьlar, ciksez kyp juqaltular belən ozaq vaqьtlar tьn jatqannan soŋ, jaŋadan zur kəc tuplap, həçymgə kereştelər. Bu german komandasь əcen kətelməgən xəl bulmьjca, bernicə atnalar bujьna Kassino frontlarьnda tere kəclərne həm xərbi texnikanь tuplap „basьp kerergə" ujlaqan ingliz-amerikalьlarnьŋ aldan ujnaqan borqьlarь buldь. Alarnьŋ şulaj dəvamlь xəzerlek alьp barularь jəşrenep qala almadь. Berektəş plutokrat həm bol'şeviklarnьŋ „tuplanqan" həçym jasarqa mataşularь, Germaniənen Italiədəge saqlanu frontьna təşəcəge aldan uq acьq ide. Сьnnan da alar, xəl itkec operatsiəgə kycərgə teləp, barlьq frontlarda moŋarcь əle Jevropada bula almaqan „ikence front"nь da kertep, xərəkətne ber vaqьtta başlarqa tieş buldьlar. Italiədə ber vaqьtta həçym itylər, şul uq vaqьt kənbatьş Jevropada basьp kerylər belən alar mavьqtьlar. Nəticədə, alarnьŋ Italiədəge həçymləre diversiə manevrь təsen ala. Cənki alar, monьŋ belən qarşь jaqnьŋ kəcen bəjləp, anьŋ diqqəten ikence jaqqa kycertep basьp kergənce: Germaniə komandasьnьŋ kəcləren kənbatьş Jevropadan alьp, kənjaqqa tuplatьrqa telədelər. Hic şiksez, alarnьŋ bu manevrlarь şikle, unьşqa ireşy xiallarь barьp сьqmaslьq.

Sьqьlmalь german strategiəse zur kyləmdəge unьşlьqlar əcen omtьla. German komandalьqь kənjaq frontnьŋ kəclənyenə, kənbatьş frontnьŋ xəlsezlənyenə ise kitmi, cənki Ger[illegible] əbrujlь da'irələrenen əjtyenə kyrə, Italiə suqьş teatrь Jevropa jazmьşьn xəl itə almajacaq.

Doşmannar yzləre yk. alda kyrelgən şartlardan сьqьp. xəzerləgən plannarьnьŋ kənbatьşta barьp сьqubna ьşanьcьsьz qarьjlar. Monьŋ belən bergə alar. tuplanqan basьm jasav urnьna. eleşlər sajьn Jevropaqa qarşь zur kyləmdə həçym jasavnь kirəkle tapть. Ul vaqьtta da Germaniə alarnьŋ bu usal niətlərenə qarşь cara tabacaq.

Ə Italiə suqьşьnьŋ unьşlь сь-

qubna doşman jaqlarьnda tərlecə qaravcьlar bar. Ingliz-amerikalьlarnьŋ Italiədə həçym itylərenə qarata bol'şeviklar yzlərenen „Suqьş həm eşce sьjnfь" gəzitendə kyŋelsez genə jazarqa məçbyr buldьlar. Alar bu həçymnen barьp сьqubna taqьn da əmetsezlənep qarьjlar.

Xərbi operatsiə bularaq, Italiədə barqan suqьşlarqa German komandasь şuşь şartta ikence dərəçədəge məs'ələ itep qarьj. Bu qaraş german komandalьqьnьŋ xərbi belderylərendə caqьlьp ytte. Alarda bu həçymnərnen diqqətne ikence jaqqa çəlep ity əcen genə başqarьlub kyrsətelde. Şul uq vaqьtta ingliz-amerikalьlarnьŋ kənbatьş Jevropada bik kyp ocqьc juqaltularь, monьŋ belən taqьn biredə xəl itkec suqьşlar kətelye əjtelde.

Germaniə komandalьqьnьŋ mondьj qaraşь Italiə suqьşlarьnda da ajruca əhəmiət qazana. Germaniə, Italiədə barqan suqьşlarnь artьq bəjələrgə çibnmьj. Sitsiliəgə qəskər təşerelgəc tə, Berlinnen xərbi da'irələrendə ozьn qunьclь „Italiə itege"nen jardan torьp suqьşu əcen uŋajsьz bulub, anьŋ çirenen alьnub belən də xisaplaşmьj, tik saqlanu suqьşь alьp baru turьnda fikerlər taraldь. Şuna kyrə saqlanu sektorь bulacaq juqarь Italiə alьndь. Kyp sandaqь german xəbərcelərenen belderylərenə qaraqanda, xəzerlekle german oboronasьnьŋ avьrlьqь şunda tuplanьrqa tieş bulqan.

Berektəşlər „Italiə itegenen" kənjaq eleşen alsalar da, alar əle kyŋelsez xəldə Nettuno həm Kassino tirələrendə taptalalar. Monnan Italiə çirenen hərber qarьşь əcen tartьşnь aŋlamьjca, kiresencə Germaniə tarafьnnan az kəc qujьlьp, ingliz-amerikalьlarnь totьp toru aŋlaşьlьrqa tieş.

German komandalьqь. bəten bulqan taktik caralarьnnan сьqьp. ingliz-amerikalьlarqa Italiənen hərber juqarьlьqь əcen ajlar bujьna qan tygərgə məçbyr itə. Ingliz-amerikalьlar. bik kyp sandaqь tere həm maddi kəclərne suqьşqa tartqan kileş. Italiədəge suqьşnь qьzdьrsalar da. german komandalьqь xərəkət itydə haman da yzendə ireklelek saqlьj.

Ul şulaj kirəkle urьnda qarşь tora, kirəkle urьnda doşmannan jьraqlaşa, kirək urьnda doşmanqa tirən jara jasьj, qarşь bərə ala.

Mondaqь xəllərne ingliz-amerikalьlar operatsiələre genə bilgeli almьj, cənki Germaniə qəskərlərenə Italiədə yz qaraşlarьnnan сьqьp operatsiələr jasarqa bik kiŋ məmkinleklər bar. Şulaj uq alarnьŋ biləp torqan çirləre də uŋajlь. German qəskəre monda, qajda qьna bulmasьn, biekleklərdə tora. Alarqa qarşь ingliz-amerikalьlarqa yrmələp meny avьr bulacaq. Əgərdə german qəskərləre berər biekləktən cigenə ikən, inglizlər əcen monnan da nьq qarşь tora, monnan da kyp qan tyktərə torqan biekleklər berdənber otьş bulьp basa. Ikence jaqtan qaraqanda, doşmanqa kətelməgəndə qarşь betergec bərmə biry əcen, biekleklər genə tygel, jaxşь ojьştьrьlqan jullar bulub da qəskərgə tiz genə eşen başqarьrqa jul aca. Bu jaqtan da barlьq uŋajlьqlar Germaniə jaqьnda bulacaq.

Italiə — suqьş xərəkətlərə teatrьnьŋ ikence dərəçəle urnь bulьp tora, cənki germannar anda yzlərenen kənbatьştaqь. monьŋ belən bergə saqlanu suqьşь alьp bara torqan kəncьqьş frontьnda da kəcen zəqiflətmicə, manevr jasavьn haman dəvam itep kilə.

Cuntsin qurqьnьc astьnda

Cuntsin xəkyməte tarafьnnan, Angliə belən Amerikadan suqьş kirək-jaraqlarьn az alu uŋajь belən, Cuntsin Qtajьnьŋ vəkile cit il xəbərcelərenə tybəndəgelərne belderde: **„Can-Kaj-Şi əcen iŋ əhəmiətle məs'ələ bulьp elekkecə suqьş kirək-jaraqlarьn alu məs'ələse qala. Cuntsin qəskəre, əgər də anьŋ qulьnda kirək qorallar bulmasa, ber suqьşnь da ota almajacaq.** Elek ber vaqьtta da mondьj sabьrsьzlьq belən qoral alunь Cuntsin kətkəne juq ide".

Bu beldery, japonnarnьŋ yzək Qtajda jaŋa həçymnəre belən bəjləneştə bigrək tə zur əhəmiətkə iə, cənki bu həçym Cuntsin əcen tulьsьnca colqanьp alu qurqьnьcьn tudьrьp tora. Cuntsin qəskəre sixerləngən əjlənəgə eləgə: alar kitery jullarьn yz qullarьnda, suqьş kirək-jaraqlarь belən yz vaqtьnda tə'min itelsələr genə tota alalar. Ləkin bu suqьş qorallarь belən tə'min itely əcen kitery jullarьn yz qulьnda totarqa tieş. Əgər də moŋa taqьn Angliə belən Amerikanьŋ Cuntsinqa сьn-сьn jardəm biry sələtsezlegen həm də teləməven əstəsək, Can-Kaj-Şi xəkymətenen əxvəle avьrqa qaraqanda da nacarraq ikənne raslarqa turь kilə.

Xərbi əjrənylərdə. Tatar legionerlarь əjrəny vaqьtlarьnda xərbi burьclar belən tanьşalar Foto: Uffz. Philipps

Bez bersen də onьtmadьq!

Bol'şevizm ber tərle də dinne tanьmьj. Ul tabiqətkə həm andaqь vaqiqələrgə suqьşcan materializm noqtasьnnan сьqьp qarьj. Yzenen jəşəve. qul astьndaqь xalьqlarnь imye. alarnь qarşьlьqsьz qol xələndə totub əcen dinnen betyen. xalьqlarnьŋ bəjek Təŋregə ьşanularьnьŋ betyen şart itep quja. Bu teləgenə ireşy əcen yzenen bəten qəmre bujьnca dingə qarşь qatь kərəş alьp bara. Anьŋ beznen izge Islam dinebezgə qarşь alьp barqan həçyme 1930—31 nce jьllarda yzenen iŋ juqarь noqtasьna çitə həm Yzək Diniə Nazaratьna qaraqan 18 000 məcetnen 90—95 % ьn jabьp. armьjtalmьj xezmət itycə bəten din qalimnərebezne. mulla-məəzinnərebezne unar menləp qulqa aldь. sərgennərgə sərde. Aq dingez. Məskəv kanallarьna buş əşcelər rəveşendə kiterep tutьrdь, ə bik kypləren „əclek"lər tarafьnnan atьp ytertte. Bu xəl hər jaqtan bəjek Qtaj divarь belən colqanьp alьnqan bol'şevizm ilendə basьlьp qalьna almadь. Tuqan ilebezdəge bu avьr xəl tьşqa bərep сьqtь. Jevropa. Aziə illərenə bəten Islam dənjasьna taraldь. Germaniə həm başqa illərdə jəşəvce xərmətle ildəşlərebez bezne jaqlap, dinebezne qьsunь. mьsqьl ityne tuqtatunь taləp itep kəcle tavьş kytərdelər. XX nce qasьr vəxşilərə bulqan jəhyd-bol'şeviklarnьŋ Islam dinenə qarşь qьlqan jьrtqьclьqlarьna qarşь bəten dənja Islam qaləme kəcle protest ojьştьrdь. Bəten dənja məselmannarьnьŋ bu eşlərə bol'şeviklarnь Islam dənjasь aldьnda avьr ber xəlgə qujdь. Həm bu avьr xəldən сьqu əcen alar şantaz julьna kerergə buldьlar. Monьŋ əcen alarqa məmkinlek tə bar kebek ide.

Bol'şeviklarnьŋ xristian dinen qьsularьna. cirkəvlərne jabularьna qarşь Rim papasь çitəkcelegendə bəten dənja xristian qaləmendə bik zur protestlar ojьştьrьlqan ide. Kreml' xuçalarь patriarx Sergejdən: — Sovetlar ilendəge xristiannar ber tərle də qьsьnqьlьq astьnda tygel! Jabьlqan cirkəvlər bezdə juq, bəten poplar da yzlərenen dini xezmətləren irken rəveştə ytəp jatalar!, — digən ectəlekle qəbaxət jalqanqa imza alьp. anь bəten dənjaqa tarattьlar. Papa Pij çitəkcelegendə dəvam itkən protestlarnь juqqa сьqarьrqa, provoslavnьj cirkəven jaqlavnьŋ şuşь jalqan propaganda kəqəze jardəmendə, urьnsьz bulubn isbat itərgə telədelər.

Bu ojatsьz provokatsiəne Russiə məselmannarьna qarata da alar eşləməkce buldьlar. Monьŋ əcen mərxym məfti Riza xəzrətne 1931 nce jьlnь Məskəvgə aşьqьc rəveştə caqьrьp. patriarx Sergej qul qujqan kəqəz kebek berdəj ectəlekle jalqanqa qul qujarqa quştьlar. Qujmaqan təqdirdə zindanqa jabu. axьr ciktə atu belən də qurqьtьp qaradьlar. Tik mərxym məftiebez qul qujmadь: — Qəmerem bujьna aldaqanьm juq. xəzer də jalqanlьj almьjm!. — dide. Moŋa caqlь ber nərsə belən də kerlənməgən yzenen vьçdanьn. bol'şevik janavlarьnnan qurqьp. alar qotqьsь əcen bəten Islam dənjasь aldьnda bujarqa. pьcranqan vьçdan belən gyrgə inərgə teləmədе. Nəticədə Məskəv xuçalarьnьŋ ujlaqan şantazlarь barьp сьqmadь, yzləre əcen zur xurlьq belən ul çimerelde.

Məfti Rizaetdin xəzrətlərə 1936 ncь jьlnьŋ jazьnda ylgəc, anьŋ urnьna məfti bulьp imam həm qazьj sьjfatьnda millətenə totaştan 30 jьllardan artьqraq xezmət itkən Kəşaf qazьj Tərçemani xəzrətlərə sajlana. Ləkin ul bu danlь xezməttə ozaq qala almьj. Anь Diniə Nazaratьnьŋ başqa 42 əqza həm imamlarь belən berlektə, bəten ilgə tanьlqan Qabdulla Sələjmani, Məxlisə Bubi qazьjlar belən berlektə, 1938 nce jьlda NKVD tarafьnnan qulqa alalar. ə sonьnnan bətenləj xəbərsez juqalalar. Alarqa aldan uq NKVD jəşren bylеklərendə ojatsьzlarca xəzerləngən qəjep. Japoniə general ştabь fajdasьna şpionlьq ity, diversiələr jasav qəjbe jaqьla. Bu — oşaşь kyrelməgən qəbaxətlek ide! Hər jaqtan bəjek Qtaj divarь belən colqanьp alьnqan ildə. NKVD nьŋ daimi qatь kyzətye astьnda. ciktən tьş avьr şartlar əcendə jəşəp. eşləp kilyce DINIƏ Nazaratь əqzalarь həm anьŋ bəjek məftie Budda dinen totucь. Ufadan 9—10 meŋ kilometr jьraqlьqta bulqan Japoniə belən bol'şeviklar zararьna imeş bəjləneştə bulqan!

Diniə Nazaratьnьŋ qajber əqzalarь əstennən bəten vaqlьqlarь belən aldan xəzerləngən Məskəv planь bujьnca sud-komediəsen də Ufada ojьştьrdьlar.

Bu vaqьtlarda Məskəvgə, jəhyd-bol'şevizmqa Islam dine həm məftie, qazьjlarь belən berlektə Diniə Nazaratь kirəkmi ide. Cənki alar. qomumən nindi də bulsa dingə iŋ javьz doşmannar. Alar dinsez, allasьz da əjbət torьrlar, kommunizm təzərlər kebek ide.

Ləkin menə 1941 nce jьl ijynennən Məskəv əcen ciksez avьr kənnər başlandь. anьŋ bəten jazmьşь kartaqa qujьldь. Bol'şeviklar jazmьşlarьnьŋ

Taktik ɵjrənylər

Taŋ aldь ide. Səqət 5 kenə. Kinət bɵten tirə jaqnь jaŋqьratьp borqь ujnadь. Barlьq qəskər berdən ajaqqa bastь.

Trevoga başlanuqa 15 minut ytkənce rota komandirь lejtenant A. yz urnьna kilep tə çitte. Starşina Q. anьŋ aldьna kilep:

— Rota 5 minut ecendə çьlьp ɵlgerde, — dip, raport birde. Ul da şulaj uq anьŋ raportьn qabul itkəc, bɵten nərsələrneŋ xəzer buluьn kyrgəc, kitərgə marş komandasь birde.

Rota, şəhərne ytep, şavlap aqqan su bujьna jal itərgə tuqtadь. Lejtenant A. yzeneŋ təçribəle kyzləre belən rotanь tikşerep, soldatlarda bulqan çitesşezleklərne qabat tikşerergə əmer birde. Soldatlar calqan jatqan kileş təməke tartalar, garmoncь Vəli garmon ujnьj. Ul əle „Balamişkin"', əle „Qazan sɵlgese"'n, əle „Saqmar" kɵjləren ujnadь. Şul vaqьt kinət aradan ber soldat:

— Jə əle „Berence tatar polьgь marşь"'n ujnap çibərce! — digəc, Vəli anь da ujnьj başladь. Jal itep utьrucьlar birelep tьŋladьlar, garmon haman moŋьn tykte, gyjə anьŋ moŋьna rota atlap ytte.

Jal vaqtь da ytte. Kitərgə marş komandasь birelde. Rota berdən ajaqqa bastь. Lejtenant A.: — Vəli, əjdə əle „Səjdəş marşь"'n ujnap çibər, kyŋelle bulsьn! — dip, bojrьq birde. Rota, ber ajaqtan basьp, taktik ɵjrənylər urnьna taba kitte.

Lejtenant A. rotanь jəşren urьnqa qaldьrьp, batalion komandirьnnan suqьşcan bojrьq alьrqa kitte. Batalion komandirь aŋa:

— Kartaqьznь alьqьz! — dide də, kartaqa kyrsətep: — Bygen beznen batalion səqət 4 tə şuşь avьlnь alьrqa tieş! Avьlnьŋ kɵnjaq — kɵnbatьş ɵleşen alьp, anьŋ kɵnjaqьnnan kɵncьqьşьna taba hɵçym itərgə sezneŋ burьc! — dip bojrьq birde.

Lejtenant A. kartasьna batalion həm rotanьŋ burьclarьn sьzqannan soŋ, birelgən bojrьqnь tiz genə qabatladь. Ul rotanьŋ hɵçym itə torqan tarafьna kilep çitygə, yzeneŋ ordinaresьna barlьq komandirlarnь caqьrьrqa quştь. Yze şul uq vaqьt uŋajlь hɵçym ity xaqьnda ujlьj; plannar sьza. Hərber vzvod qaja hɵçym itər həm qajsь noqtanь alьrqa kirəklekne aŋьq planlaştьrьp beterep çitkəndə genə, vzvod komandirlarь ber-ber artlь anьŋ janьna kilep çittelər həm yzlərenen kilylərеn belderdelər.

Bu vaqьt zur tuplar doşmannьŋ saqlanu urnьna kɵcle ut actь. Lejtenant A. şuşь ut astьnda hər komandirnьŋ burьcьn tikşerep, jaŋadan bojrьq birde.

Tuqtavsьz atьlqan tuplarnьŋ şartlavь doşmannь aptrattь alar akoplarьnnan baş ta kytərə almadьlar. Şul vaqьtta uqcəckec vzvodь 135,7 biekleknеŋ kɵnjaq bitenə, quaqlьqlar arasьna urnaştьrьldь. Soldatlar isə, jartь səqəttə okoplarьn qazьp, alarnь ylənnər belən jəşrep ɵlgerdelər. Vzvod komandirь yz qəskəreneŋ ɵstennən doşmanqa atu xisabьn tulьsьnca xəzerləp ɵlgerde. Monьŋ belən ber vaqьtta uq PAK (tankka qarşь ata torqan tup) vzvodь da tuplarьn kiterep, doşmanqa atu xisabьn bik çitez rəveştə xəzerləp aldь. Batalion komandirьnьŋ bojьrьqь bujьnca, rotanьŋ hɵçym julьnda eş eşlərgə tieşle sapjor vzvodь da doşman DOT larьn, DZOT larьn çimerergə xəzerlek kyrə başladь.

Barlьq vzvodlarda hɵçymgə xəzerlekneŋ cige çitte. Lejtenant A. qul səqətenə qarap, xəzerlekne tizrək beterergə bojьrdь. Zur tuplar utlarьn alqь pozitsiədən doşmannьŋ tup həm rezervalarь urnaşqan pozitsiələrgə kycerde. Bu inde çəjəvle qəskərgə hɵçymgə basarqa borqь ujnav ide. Lejtenant A. da hɵçymgə digən bojrьqnь yzenə bujsьnqan qəskərlərenə çitkerde. Tup utlarьnnan basьlmьj qalqan doşmannьŋ ajrьm ut noqtalarь rotanь taqьn utqa tota başladь. Anь qьna kɵtep jatqan kebek lejtenant A. nьŋ çinel uqcəckecləre də, mina atqьclarь da, tankka qarşь atucь tuplar da, aftomatlar da eşkə başladь.

Hɵçym qьzdь. Rota əkrenləp alqa şudь. Nigəder un jaqtaqь berence vzvodnьŋ jartьsь alqa baruьn aqrьnlajttь, qajber byleklər quzqalmas xəlgə çitte. Lejtenant A. bu xəlgə aptьradь. Məs'ələne jaxşьlap tikşergəc, ocьna cьqtь: isən qalqan ber AOT flangьdan ut acqan ikən. Bu vaqьt Lejtenant A. sapjorlarqa AOT nь şartlatьr qa bojrьq birə. Alarqa monьŋ ɵcen bɵten qoral kɵce belən jardəm itərgə bojrьq birə.

Uzaq ta ytmi, sapjor X. belən Ş. kɵce komandirnьŋ çitəkcelegendə şartlatqьc maddələr belən elektr cьbьqьnьŋ ocьn qullarьna alьp, jəşren jullar belən qomacavlaqan DOT qa taba şuьp kittelər. Bu caqta bɵten bulqan qorallar ut acarqa totьndь. Alar, şul ut astьnda, DOT nьŋ art jaqьnnan barьp, tiz genə eşkə başladьlar. 5 minut ta ytməde, sapjorlar artqa şudьlar, havaqa raket çibərdelər. Kyz acьp jomqancь DOT havaqa octь, rota alqa taba hɵçymen qabatladь.

Hɵçym ozaqqa barmadь, vzvodlar ataka hɵçymenə tuplana başladь. Lejtenant A. xəzerlek betep çitygə signal birde. Uŋ jaqtaqь quaqlьq artьnnan qarşь atakaqa taşlanucь doşman qəskəren kyzətycelər kyry belən, lejtenant A. qa xəbər itep ɵlgermədelər, uqcəckeclər qatь ut actьlar. Ul arada rota aldaqь okoplarnь alьp ɵlgerde həm jaŋadan alqa hɵçymgə ut xəzerlege alьp bara başladь. Lejtenant A. yzeneŋ kyzəty noqtasьn alьştьrьp ɵlgerə almadь, eşne beterergə borqь ujnaldь. Ul tiz genə qьr dəftərenə ɵjrənyneŋ barьşь xaqьnda tiz genə fikerlərеn jazdь. Soldatlar lejtenant kilgəndə, tezelep ɵlgergənnər ide. Vzvod komandirьnьŋ raportlarьn qabul itkəc, ɵjrənyneŋ nicek uzqanlьqьn, anьŋ çiteşməgən həm jaxşь jaqlarьn əjtep ytte. Axьrda ul: — Bygenge ɵjrənydə uŋьşlь jaqlarьbьz tybəndəgelər, — dide — komandirlar hɵçym bojrьqlarьn qьsqa həm aŋlajьşlь rəveştə birdelər. Qujьlqan burьclar dɵres həm vaqtьnda ytəlde. Ut kɵclərе belən çəjəvle qəskər arasьnda jardəm elemtəse xisapsьz jaxşь qujьldь. Soldatlar həm komandirlar jaxşь eşlədelər. Şunьŋ ɵcen rotaqa minnən rəxmət! — dip syzen beterde. Bulqan komandirlarьn çinap, kiləcək atnada nindi taktik ɵjrənylər bulacaqьn həm şularqa nindi xəzerleklər alьp barьrqa kirəklek turьnda syz uŋajь belən əjtep ytte.

~~Şulaj beznen legioncьlar taktik~~ ɵjrənylərеn ber-ber artlь ɵc-dyrt ajlar bujьna ɵjrənələr. Ə Sovetlarda isə 10—15 kɵn genə, qaj vaqьtta ber ɵjrətmicə genə suqьşqa qusalar, german qəskərendə isə suqьş eşlərеn nьqlap ɵjrətmicə, aŋlatmьjca torьp frontqa çibərmilər.

Q. Saqmarlь

Legioncь Ş. rəsemnəre

Japonnarnьŋ Qtajda jaŋa hɵçyme

Tokio, 30 maj

Japon imperatorь kvartirь, şişəmbe kɵnne, tybəndəge xərbi belderyne tapşьrdь: „Qtajnьŋ urta ɵlkəsendəge japon qəskərləre 27 nce majda Tungting kyle tirəsendə Cuntsin qəskərlərenə qarşь hɵçym başladьlar. Japon qəskərləre tuqtavsьz alqa barularьn dəvam itələr həm doşman qəskərlərеn zur juqaltularqa ducar ittelər.

★

Honan frontьndaqь japon qəskərləre 26 ncь majda, Cuntsin qəskərlərenen 36 ncь armiəsenen baş kvartirьna kɵtelməgən hɵçym jasaqannar. 36 ncь armiə baş kvartirь tuzdьrьlqan. Suqьş nətiçəsendə kyp kenə Cuntsin soldatlarь həm şular arasьnda 36 ncь armiəneŋ baş komandirь general-lejtenant Li-Ciauex yterelgənnər.

Biak utravьndaqь doşmanqa qarşь kɵrəş

Tokio, 30 maj

27 nce majda, irtə belən, AQŞ xərbi kɵcləre (ber diviziə) Jaŋa Gvenia utravьna tɵnjaq-kɵnbatьşta bulqan japon qəskərləre AQŞ desant kɵclərenə qarşь tuqtavsьz hɵçym alьp baralar həm doşmannь zur juqaltularqa ducar itkənnər. Japon hava kɵcləre hɵçyme nətiçəsendə utrav tirəsendə AQŞ xərbi dingez kɵcləre 15 xərbi kimə juqaltqannar.

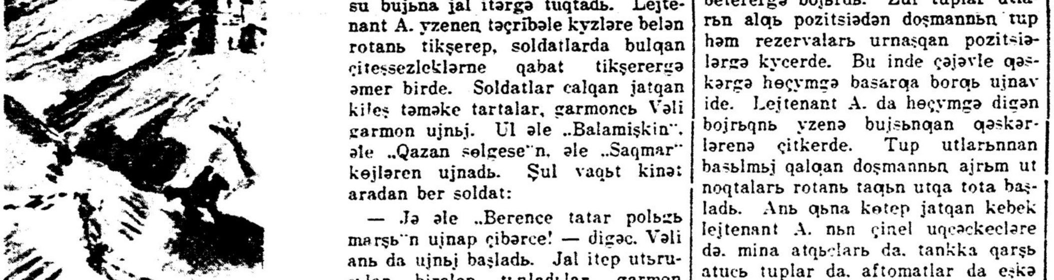

Şifalь daru

(Dəvamь. Başь uzqan sannarda)

Sizelmicə jal kennəre uzdьlar.

Professor Mortazin belən Qəjaz bik jaqьn duslaştьlar. Ike ara kyp əngəmələr buldь. Professor belən hərber səjləşy Qəjazda tirən tə'sir qaldьrьp kilde. Kyp məs'ələlərgə qarata anarda jaꞑa qaraş tudьrdь. Jaꞑa fikerlər anь jьraq, tirən ujlarqa cumarqa ducar ittelər. Professor səjləgənnərneꞑ barьsьn da yz kyze belən kyrəse kilde.

Berence mərtəbə professor belən kyreşkəndə, Qəjaz anь yz eşen genə səjyce, başqa nərsələr belən qьzьqsьnmavcь tabip dip ujlaqan ide. Ləkin professor belən jaqьnnan tanьşu anьꞑ fikren yzgərtte. Professor Mortazin ber jaqtan tirən belemle tabip bulsa, ikence jaqtan çəmqiət tormьşьnьꞑ bəten tarmaqlarь belən jaqьnnan tanьş, hərber nərsəgə yz qaraşь bulqan qalim ikənlegen Qəjaz acьq tanьdь. Avьldan kitər aldьnnan bernicə ken elek, professor Mortazin həm Qəjaz kendezge aştan soꞑ, ber cirek qьmьz alьp, ikəve genə velosiped belən səjgən çirləre „Xəbibulla buasь"na jynəldelər. Ajrьlьşu aldьnnan, Qəjaz kyp soravlar birep, professornьꞑ fikren işetəse kilde. Buaqa çitep, tьnьc urьnnaşqac:

— Mortazin abьj, min sezne tьnlьjm-tьnlьjm da, aptьravda qalam. Yzegez ber meditsina fənenə tulьsьnca birelgən keşesez, ləkin şuꞑa qaramastan, çəmqiət tormьşьnьꞑ bəten tarmaqlarь belən jaxşь tanьşsьz. Nicek sez bu kin belemgə iə buldьqьz?", — dip yzeneꞑ berence soravьn birde. Professor çəvap birergə aşьqmadь. Portsigarьn kesəsennən cьqarьp Qəjazqa papiros suzdь, yze də qabьzdь həm bernicə mərtəbə tirən itep sulaqac:

— Tormьş — ul yze keşe ecen iꞑ jaxşь məktəp, — dide. — Keşelek denjasь kyp jez meꞑ jьllar bujьnca yzeneꞑ tormьşьn jaxşьrtuda kyp basqьclar ytte. Tormьş aqьmьnda kyp jalqьşlьqlar, deres juldan tajpьlular bula. Təçribə məs'ələgə acьq həm deres qaraş tudьra. Qajber millətlər tabiqi, sajasi şartlarnьn tə'sire arqasьnda başqa millətlərgə qaraqanda, tormьş təçribəse jaqьnnan kyp alqa kittelər. Bilgele, bəten millətlər ecen də bu şartlar bula almadьlar. Şuꞑa kyrə də kyp millətlər yzlərenen tormьş kicylərendə aldьnqь, mədəniətle millətlərdən bik artta qaldьlar. Ləkin artta qalucьlar da aldьnqь millətlər ytkən basqьcnь qajcan da bulsa ytərgə tieşlər. Artta qalqannar, aldьnqьlarnьn jalqьşlьqlarьn qabatlamas ecen, alar tormьşьn əjrənep, alardan təçribə alьrqa burьclьlar. Şul şartlarda qьna alar qьsqa vaqьt ecendə aldьnqь, mədəniətle xalьqlarnь qubp çitəcəklər. Min Jevropanьꞑ bəten çirlərendə diərlek buldьm. Anьꞑ avьl xuçalьqь, sənaqəte, mədəniəte həm çəmqiət tormьşь tezeleşen yz kyzem belən kyrdem. Kyzeꞑ belən kyrgənne, jərəgeꞑ belən ontu qiьn. Şuꞑa kyrə də kyp jьllar ytsə də, kyrgənnərem minem ecen ontьlmas tormьş təçribəse bulьp qaldьlar.

Qьzqanьcqa qarşь, sez jəşlər, mədəniətle xalьqlar təçribəsen aludan məxrumsez. Bigrək tə sez avьl xuçalьqьnьꞑ aqьl qatlavь, əgər də məktəptə alьnqan teoretik belemegez nigezendə, Jevropa avьl xuçalьqь tezeleşe belən ber genə jьl bulsa da tanьşbulsaqьz, beznen ildəge avьl xuçalьqь bernicə jьl ecendə bətenləj başqa tərle jynələş alьr ide. Sezdə də təçribə nigezennən cьqьp, məs'ələgə kitap qaraşь qьna tygel, ə yz qaraşьqьz da tuar ide.

Qəjaz, Jevropa illərendə, bigrək tə Gollandiə, Daniə, Belgiə həm Germaniədə avьl xuçalьqьnьꞑ tezeleşe həm barьşь belən qьzьqsьndь. Professor qьzьqlь misallar kiterep, anь bu illərdəge avьl xuçalьqьnьꞑ barьşь belən tanьştьrdь. Professordan işetkənnər Qəjaz ecen kybese jaꞑa nərsələr buldьlar. Ul, xəzerge beznen avьl xuçalьqь rekordlarь bulьp sanalqan unьş, Jevropada kyptən, monnan 25—30 jьl elek, qadi unьş bulьn kyrde.

Professor Mortazin, Qəjaznьꞑ tirən ujqa batuьn kyrep;

— Sez avьl xuçalьqь eşendə qajnaqan, jaqьnnan tanьş keşesez. Ni ecen kyməkləşterelgən həm mexanikaləştьrьlqan avьl xuçalьqь avьl xalqьnьꞑ iqtisadi tormьşьn juqarь kytərə almadь?, — dip, bu məs'ələdə Qəjaznьꞑ qaraşьn belergə teləde.

Qəjaz kyməkləşterelgən avьl xuçalьqьnьꞑ bulqan çiteşsezlekləren yz kyze belən kyrep belə həm eşeneꞑ bolaj qujьlьşь belən yze də riza bulьp çitmi ide. Əlegə qədəre bu məs'ələgə qaraşta yzeneꞑ ecke fikren ber kem belən urtaqlaşqan bulmasa da, professorqa ul yz ujlarьn acьq əjtergə buldь.

— Minemcə, kyməkləşterelgən avьl xuçalьqь aldьnda bik zur məmkinleklər bar ide. Ləkin beznen ildə bu məs'ələ aşьqьc rəveştə ytkərelde. Kymək xuçalьq belən çitəkcelek itərlek belemle keşelər az buldь. Qəmerendə zur xuçalьq kyrməgən, anьꞑ belən eş itə almaqan, avьl xuçalьqьnьꞑ tərle tarmaqlarь belən estən-estən genə tanьş bulqan keşelər yz qullarьna zur xuçalьqnь alьp, eşkə sələtlekləre bulmav səbəple bernicə aj ecendə xuçalьqnьꞑ bəten tarmaqlarьn tiz arada ajaqqa bastьra almaslьq dərəçədə çimerdelər. Qьsqaca itep əjtkəndə anlь çitəkcelərneꞑ bulmavь eştə təçribəsezlek, kolxoz tormьşьnьꞑ çimrelyenə səbəpce buldьlar həm igencelərdə kolxozqa qarşь qaraşnь kecəjttelər.

— Seznencə, avьl xuçalьqьn kyməkləşteryne nicek alьp barьrqa kirək ide soꞑ?

— Berencedən, aşьqmasqa. Hər jaqtan jaxşь xəzerlənep, çitəkcelek eşenə buldьqlь kadrlarnь tuplarqa, xalьqqa kymək xuçalьqnьꞑ təçribəsen acьq kyrsəterge kirək ide. Igence bit ul bik konservatif. Hərber jaꞑalьqnь bik ьşanьcsьz qaraş belən ala. Aldan vəqdə biry agitatsiələrenə qaraqanda, ul qartlar syzenə, tormьş təçribəsenə kybrək ьşanьc belən qarьj. Kiləcəktə, kymək xuçalьqnьꞑ ajrьm xuçalьqqa qaraqanda estenlegen kyrep, ul əkrenləp yzeneꞑ iske fikren yzgərter ide.

— 1921—23 nce jьllarda kommunalar təzep bu təçribəne jasap qaraqannar ide bit. Ləkin alar kiresencə jaxşь təçribə biry urnьna, qьsqa vaqьt ecendə bar da skandal rəveşendə taraldьlar. Bu təçribəgə nicek qarьjsьz. Jəisə anь jaꞑadan qabatlap qarav kirəkme?

— Deres, ul təçribə buldь. Ləkin min ul caqta jəş idem. Bu kommunalarda eş barьşь belən jaqьnnan tanьş bulmadьm. Sezneꞑ isegezdəder, ul vaqьtta igencelərneꞑ kommunaqa qarşь bululrarьn Lenin ildə avьl xuçalьqь maşinalarь çitərlek dərəçədə bulmavьnnan dip aꞑlattь.

— Jaxşь. Ləkin 1929 ncь jьlnь avьl xuçalьqь bu maşinalarnь çitərlek dərəçədə aldь. Əgər də məs'ələ barь tik maşinada qьna torqan bulsa, ni ecen soꞑ ilne kolxozlaştьru zur qarşьlьqlar ecendə ytte?

— Bu soravqa „Unьşlardan baş əjlənу" digən statiədə kiꞑ çəvap birelgən ide. Şunnan başqa min də ber nərsə də əjtə almьjm. Kyməkləşteryne deres alьp barmavda qəjep urьndaqь çitəkcelərdə.

— Kem nicek unьşnь aꞑlьj bit, — dip professor Qəjazqa qarap jьlmajdь.

— Bilgele, unьşnьꞑ təp nigezeqьsqa vaqьt ecendə kyməkləşterelgən xuçalьqlarnьꞑ kiꞑ kyləmdə ysylərendə buldь.

— Acьqraq itep əjtkəndə məs'ələneꞑ ectəlegendə tygel, ə tьşqь unьş. barь tik qorь protsent unьşь qьna buldь.

Qəjaz mona ni dip əjtergə çəvap taba almadь. Əlegə qədər bu məs'ələgə qarşь bulqan fikre qaqşadь. Anьnda tərle, ber-berenə qarşьlьqlь bulqan fikerlər tudь . . . Ul professornьꞑ ecke ujlarьn tulьraq belergə teləp, professordan anьꞑ yz qaraşьn əjtyen ytenep soradь.

— Ber az qьna qьmьz ecep çibərik əle, annarь syzne dəvam itərbez, — dip, professor Mortazin sumkasьnnan ike stakan alьp, kybeklənep torqan acь qьmьznь stakannarqa saldь. Ber-ber artlь ec stakan qьmьz ecte. Acьqan, salqьn qьmьz tamaq təplərenqьtsqlandьrdь. Professor jəzen cьtьp:

— Ax, şəp tə nərsə inde. Kecleleqen qara əle sin anьn, ber az başqa da kitte, — dip qьmьznь maqtap aldь. Cirektə qalqan qьmьz suьnmasьn ecen anь salqьn suqa batьrьp qujdь. Unajlьraq itep utьrdь. Əjtəcək fikerləren başьnnan ytkərgəc yzeneꞑ ozьn syzen başladь:

— Menə min sineꞑ belən şuşь əce qьmьznь jaratьp ecəbez. Şul qьmьznь ecər ecen min jьraq çirdən monda jal itərgə kiləm. Bezgə oxşaqan, bez səjgən ecemlekne qajber keşe avzьna da kiterə almьj. — Bu əcegən suda ni təm bar, — di. Kiresencə başqa keşelərgə oxşaqan nərsə bezgə oxşamьj. „Təmgə həm teskə tindəşlər juq, — digən xalьq məqalen kiꞑrək aꞑlarqa kirək. Hərbər keşeneꞑ hərber millətneꞑ yzencəlege, yzenə genə xas bulqan qeref-qadəte bar. Şuꞑa kyrə də bəten keşelərne ber qalьpqa salьp bulmьj. Tormьş ta tərle butalqьc nərsələr belən tutьrьlqan qalьp, əci, qabara həm taşьp cьqa başlьj. Bu qalьpnь aqactanmь, timerdənme, jəisə altьnnan jasьjsьnmь — nətiçə barьber şul uq bulacaq. Qalьp tьşь sьjfatьna qarap, ecendəge əjberneꞑ əceşen ber az tizləty jəisə aqrьnlajtuqa tə'sir itye məmkin. Ləkin ber vaqьtta da anьꞑ şiksez əceşen tuqtatьp bulmьj. Ectəlek tьşqь qatlavdan keclərək bula. Yzeneꞑ tabiqi xərəkəten, yseşen ber nigə qaramьjca dəvam itə. Bilgele əcep qabarqan maddəne timer qalьp belən urap, anьꞑ taşuьna vaqьtlьca jul qujmasqa məmkin. Ləkin ul yzeneꞑ baştaqь sьjfatьn juqaltьp, jaraqsьz əjbergə əjlənə həm yzeneꞑ ceryendə, yzeneꞑ ylemendə tьşqь qalьpqa da tə'sir itə, anь ectən aşь başlьj.

Inde bu tabiqi misaldan kilik kolxoz tezeleşenə. Avьl xuçalьqь maşinalarь kolxoznьꞑ tьşqь sьjfatь, kecle dərəçədə yzencəlekne, xosusi milekne səjyce igencelər anьꞑ ecke sьjfatь buldьlar. Bu igencelərneꞑ alpavьtlar qollьqьnda kyp jez jьllar bujь jəşəgən ata-babalarь, qollьqtan qotьlьp, xosusi milekkə iə bululrarь belən jaꞑa tormьşqa basqan idelər. Babadan ataqa, atadan balaqa xosusi milekne, çirne səjy birelep kilde. Şuꞑa kyrə də ber ken ecendə igenceneꞑ xosusi milektən ajrьlьrqa teləməve, xosusi milekkə tьrnaqь belən jabьşьp toruь tabiqi nərsə buldь.

Keşelek denjasь tərtipsez çeneş quşьlularьnnan ytep, əkrenləp ajrьm qailə tormьşьna qədər yste. Ləkin ber qannan bulqan jaqьn tuqannar da qəmer bujlarьna ber qailə ecendə qala almadьlar. Ir həm qьz bala ysep çitylərе belən ata-anasь qailəsennən cьqьp, yzlərenə ajrьm qailə təzedelər. Cenki zur qailə ecendə, qan tuqannarь buluqa qaramastan, kendəlek tormьşta kyp tartqalaşlar buldь. Alar tormьşqa qaraşta ber yk fikerdə bula almadьlar. Keşeneꞑ yzcənlege, anьꞑ yzenə genə aꞑlajьşlь bulqan ajrьm tormьşnь taləp itte. Keşe yzeneꞑ keckenə ojasьnda jal həm bəxet taptь. Qailə kiləcəge, qailə bəxte ecen yzeneꞑ bəten kecen sarьf itte. Keşeneꞑ yzcənlege kennən-ken kecəjde həm bu yzcənlekne keşe yzeneꞑ tormьşьnda, kendəlek eşendə, fikrendə, içadьnda acьp sala aldь. Fənneꞑ, sənqətneꞑ yseşe ajrьm individumnarnьꞑ içadь, bejek ədəbi əsər, rəssam polotnasь, arxitektor həjkəle ajrьm dahilarnьꞑ bəten belemen sarьf itkən çimeşe buldьlar. Keşelek tarixьn şavşu qajnatqan tərle idejələr ajrьm keşelərneꞑ genə fikre bulьp, yzləre artьnnan millionlaqan başqa keşelərne tarttьlar. Şuꞑa kyrə də keşelərneꞑ yzcənlegen ber vaqьtta da ber qalьpqa salьrqa məmkin bulmajacaq. Şuꞑa kyrə də kolxoz tezeleşendə avьl xuçalьqь barь tik anьꞑ tьşqь qatlavь bulьp qaldь. Yzcənlekle igence kymək tormьşqa yzeneꞑ qarşьlьqьn belderde.

(Dəvamь bar)

Britan ƣəskərendə xatьn — qьzlar

Kənjaq-Afrika berlege xərbi dairələre, xatьn-qьzlar yzləreneꞑ ajrata sələtleklərе belən artilleriə atucьsь bula alalar dip, „ozaq vaqьtlardan birle kyrelgən təçribələr nigezendə“ (Axrь, Sovetlar berlegeneꞑ təçribəse!) xatьn-qьzlarnь ƣəskərgə alьrƣa bulƣannar. Monьꞑ nigezendə xɵkymət fəqət xatьn-qьzlardan torƣan artilleriə korpusьn ojьştьrьrƣa qərar birgən. Alar — artilleriəce xatьn-qьzlar zenit həm çiꞑel artilleriə qorallarьn ɵjrənergə tieşlər. Alarnь ɵjrətydə julbaşcьlьq ity eşe Kənjaq Afrikada zenit artilleriəneneꞑ juƣarь komandasьnьꞑ polkovnigь Ionƣa tapşьrьlƣan. Aꞑa taƣьn monьꞑ belən bergə bu xatьn-qьzlarnь bizəv əjberlərе belən tə'min ity eşe də jəklətelgən. Bilgele, bu „xɵrmətlər“ jaxşь kɵn kyrydən tygel.

Jasalma toman

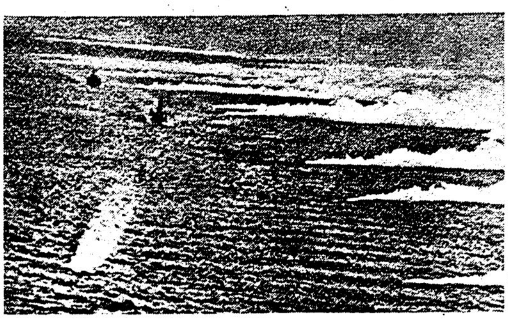

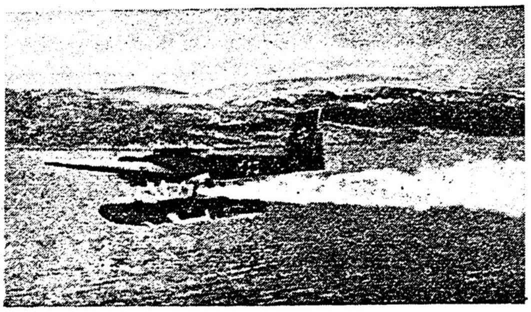

Suƣьş eşendə jasalma toman qullanu zur əhəmiətkə iə bulьp tora. Xəzerge kɵndə ul qorь çir suƣьşlarьn alьp barƣanda ƣьna tygel, diꞑgezdə də qullanьla. Toman çibərydə ƣədəttə ocqьclar xezmət itələr. Alar ajrьm apparattan toman çibərələr həm toman bombalarьn taşlьjlar. Ocqьclardan başqa taƣьn saq kimələre də toman eşləp cьƣarucь ajrьm qoral belən tə'min itelələr. Rəsemnərdə: 1. Sovet jarlarьna jaqьn qurqьnьclь urьnnь ytyce kimələr kərvanь. Çibərelgən toman jardəmendə sovet tuplarь suqьr kileş atuda dəvam ittelər həm qurqьnьclь urьnnan cьƣьp barucь kimələrne uzьp, sovet snərətlərе jarьla. 2. Germaniəneꞑ „Heinkel 115“ ocqьcь ajrьm apparattan jasalma toman çibərə.

Millətkə xezmət

— Qaraƣьz, xəterləgez, caƣьştьrьƣьz! Sez qajcan da bulsa, german şəhəreneꞑ berər uramьnda jьrtьq calbarlь, juьnmaƣan, pьcraq, təməke tɵpcegen suьrucь malajnь kyrgənegez barmь? Sez biredə gərcə berər tapqьr ƣьna bulsa da balalar xuliganlьƣь ocraqlarь belən ocraşqanьƣьz barmь?

Minutlь tьnlьq həm bɵten ocraqlarda da min: „Əjje, bu nəq şulaj. Bire tərbiəcesez, qaravcьsьz balalar da, balalar xuliganlьƣь da, təməke tartucь balalar da, qart jɵzle jəş ysmerlər də. berse də — berse də juq“, — digən ber yk çəvapnь alam.

Bu nişləp bolaj?

Cɵnki jaꞑa Germaniədə iꞑ xɵrmətle, iꞑ berence urьnƣa ƣa'ilə, milli sotsializm dəvləteneꞑ başlanƣьc ojasь bulƣan ƣa'ilə qujьlƣan. Ƣa'iləgə məktəp bulьşa. Şulaj uq keşeneꞑ tərbiəse ɵstendə ƣa'ilə həm məktəp belən berlektə „Hitler jəşləre“ ojьşmasь eşli. Anьꞑ turьnda bezneꞑ qajsьbьz ƣьna belmi. jəisə işetməgən? Germaniəneꞑ teləgən ber uramьnda. tramvajlarnьꞑ hər ber vagonьnda sez bu çitez. qajьş buƣan malaj-qьzlarnь çiꞑnərendə qara ɵcpocmaq bulƣan acьq kɵrən tɵsle kiemnərdə kyrersez.

„Hitler jəşləre“ ojьşmasь Germaniəneꞑ bɵten jəşləren də yz saflarьna berləşterə. Anьꞑ maqsadь, anьꞑ şiƣarь: „Millətkə xezmət“.

Bu ojьşmanьꞑ eşcənlek əjlənəse kiꞑ həm bik kyp tɵrle: Sport, jɵreşlər, lagerlar, atьşu, saflar həm tuƣan ilgə acьq, eşlekle, kɵc çitkən qədər jardəm ity. Bu jardəm, hər tɵrle iske-mosƣь nərsələrne (util') çiuƣa qatnaşu, jəisə, „Qьşqь jardəm“ aqcalarь çinav belən genə tɵgəllənmi. Bilgele, bu da bik mɵhim. Ləkin suƣьş bygenge german jəşlərе aldьna jaꞑa, bigrək çitdi burьclar qujdь. Hava hɵçymlərennən saqlanu byleklərendə bulьşu xezməte, eşləp cьƣarunьꞑ ajrьm ɵlkələrendə eşləv, suƣьş qьrlarьna kitkən zurlarnь alьştьru, hava hɵçymnərе nətiçələren beterydə jardəm ity həm jəşlərne vatan xezmətenə tartu — german tɵgəllege belən tormьşqa ytkərelə. Jəş ysmerlərneꞑ xezmət şartlarь jaxşь tərtipkə salьnƣan, jəşlər xezmətennən fajdalanьrƣa jaramьj torƣan sənaƣət tɵrlərе acьq bilgelengən, hərber ysmer məktəptə uqьrƣa tieş bulƣan səƣət sanь da jaxşь acьqlanƣan.

Vatan eşenə xezmətenəꞑ yz ɵleşen kertep jəşlər tarqalmьjlar, ə tərtiple həm jaxşь ysələr. Jəş buьn ber genə minutqa da ƣa'ilə, məktəp həm „Hitler jəşləre“ ojьşmasь tə'sirennən cьqmьj.

Ber genə jəş ysmer də, eştən qajtqan caƣьnda, juьnmaƣan pьcraq kileş uramnan ytmi. Anьꞑ kiemendə sez ber genə tuzan da tapmassьz. Sez bilgelengən vaqьttan soꞑ uramda eşsez jɵrgən ber genə ysmerne də ocratmassьz.

Jəşlər elekkecə tormьşqa quanьp. şat, tɵgəl, ədəple, kiləcəkkə ьşanьp həm də kytərenke rux belən qarьj.

Tərbiə məs'ələse Germaniə tarafьnnan xəl qьlьnƣan. German jəşlərе ƣa'ilə, məktəp həm „Hitler jəşləre“ arqьlь cьnьqqan, dɵres tərbiə alalar.

Birmadaƣь suƣьş turьnda ingliz xərbi kyzətyceseneꞑ fikre

Angliəneꞑ „Spektejdor“ digən gəzite xərbi kyzətycese, Birmadaƣь ingliz ƣəskəreneꞑ suƣьş alьp barularьn bik qatь tənqit itə. Angliəneꞑ rəsmi məƣlumatlarь cьnbarlьqtan bik jьraq dip raslap ytə. Japon soldatlarь suƣьşlarda cьnьqqannar həm alar bɵten avьrlьqlarnь bik tiz çiꞑep cьƣalar, ə inglizlər bu avьrlьqlarnь çinə almьjlar, — di ul. Kyzətyceneꞑ syzlərenə qaraƣanda, Birmadaƣь suƣьşlar Angliə tarafьnnan ber tɵrle plansьz alьp barьla. Annьꞑ qaravь bu suƣьş japonnar tarafьnnan nьq ujlanьlƣan həm jaxşь xəzerlengən.

Eşce kɵce çiteşmi

Avstraliə xɵkyməte ilendə eşce kɵce çiteşməvdən bik borcьla. Şuꞑar Kurtik xɵkyməte, ƣəskərigə caƣьrьla torƣan bernicə sьjnьfnь eşkə alu julь belən, sənaƣət həm avьl xuçalьƣьnda eşce kɵce çiteşməvlekne qaplarƣa qərar itte.

Avstraliə xɵkyməte AQŞ həm Angliədən eşcelər çibəryne sorap mɵraçəƣət itte, cɵnki soldatlarnь alu belən genə eşce kɵce çiteşməv torƣьnlьƣь monda beterelməjəcək.

Qьsqa xəbərlər

Seriədə bik jьş qanlь bəreleşlər bulƣanƣa kyrə, kyp şəhərlərdə xərbi xəl iƣlan itelgən.

Angliəneꞑ jul eşlərе ministrьnьꞑ sərkatibe, fəqət ber timer julda ƣьna ytkən jьl million funt sterlingtən artьq, keşelər çibərgən nərsələrneꞑ urlanƣanьn beldergən. Şunlьqtan xəzer anda qaraqlardan. jozaq vatucьlardan saqlanu ɵcen məxsus byleklər tɵzelgən.

Çavaplь redaktor leg. Qiam Ƣəlief.
Tatarische Zeitung „Idel-Ural“
Berlin W 7, Dorotheenstraße 64
Druck: Deutscher Verlag. Berlin.

ylem qurqьnьcь aldьna basqanьn belep janadan din jardəmenə taşlandьlar Yzlərе tarafьnnan tuzdьrьlƣan Diniə Nazaratьn tegennən-monnan tiz genə ojьştьrьp. anьꞑ başьna da jaꞑa mɵfti qujdьlar. Bu julь Zəjnulla işannьꞑ ulь Ƣabdraxman Rəsylofnь mɵfti ittelər. Bez anьꞑ atasьn. mərxym Zəjnulla işannь. bik jaxşь beləbez. Ul ƣɵmere bujь xalqьna. anьꞑ qasьrlar joqьsьnnan ujanuьna xezmət itkən həm bu julda işan dərəçəsenə xətle ykkən Trojskile jaꞑa tip-çəditce mullalarьbьzdan berse ide. Anьꞑ Trojskida yze qorƣan həm kyp jьllar şəxsən yze idarə itkən „Rəsyliə“ mədrəsəse. hic şiksez. Xɵsəjeniə. Mɵxəmmədiələr tɵrendəge məktəplərebezneꞑ berse ide. Ƣabdraxman mɵftigə kilsək. bez xəzergə ber nərsə də əjtə almьjbьz. Hər xəldə. anьꞑ Məskəvgə qaraşь. bol'şevizmƣa mɵnasəbəte şɵbhəle bulmasqa kirək. Kiresencə bulƣanda. ul Məskəv tarafьnnan mɵfti itep tə qujьlmas ide.

Bygenge Məskəvneꞑ yz qul astьndaƣь tɵrek-tatar xalqьna mɵfti bilgeləve — bezneꞑ ɵcen jaꞑa nərsə tygel. Bu — Romanoflar səjasəteneꞑ ezlekle dəvamь ƣьna. Qazan xanlьƣьna həm Idel-Ural tufraƣьnda jəşəvce tatar xalqьna qarşь javьz Ivan (IV), Petr I lər səjasəte xurlьqlь rəveştə çimerelgəc. kɵcləv julь belən tatar xalqьn həm anьꞑ kyz bəbəge kebek saqlanƣan Islam dinen betery mɵmkin tygellege Romanoflarƣa acьq aꞑlaşьlƣan kebek bulƣac. libirallanьp matasьrƣa jaratƣan Jekaterina II bezneꞑ tuƣan xalqьbьzƣa məcetlər salьrƣa rɵxsət birgən ide. 1788 nce jьlda Orenbur Diniə Nazaratь ojьştьrьldь həm anьꞑ başьna mɵftine Romanoflar patşalьƣьnьꞑ ecke eşlər ministrlьƣь bilgeli torƣan buldь. Monьꞑ belən Məskəv bezneꞑ xalьqnьꞑ din eşləren qatь tikşerep torьrƣa telədе. Şunьꞑ ɵcen də ul mɵfti itep ber tɵrle də dini ƣilme bulmaƣan. mɵfti bulьrƣa hic kenə də lajьq tygel keşelərne bilgeləp kilde. Ikence jaqtan bu keşelər Məskəv qarşьnda, Romanoflar sarajь aldьnda zur abruj belən fajdalanucьlar. Məskəvgə. kybesencə. xərbi zur xezmətlər kyrsətkən adəmnər bulalar ide. Şundьjlardan Təfkilef. M. Soltanof, S. Bajazitof həm başqalarnь kyrsətergə bula. Patşa oxrankasьnda eşləvdə ƣəjeplənep S. Bajazit digən mɵfti 1917 nce jьlda Bɵten Russiə Mɵselmannarьnьꞑ Berence Qorьltajьnda mɵftilektən tɵşerelde. Yzlərе ɵcen jaqьnlaşьp kilgən həlakətne, ylem həlakəten kire qajtarьrƣa teləp bol'şeviklar. yzlərе tarafьnnan ƣɵmer bujь xurlanƣan. mьsqьl itelgən dingə jabьştьlar. Monnan meꞑ jьldan elegrək xɵrmətle babalarьbьz tarafьnnan qabul itelgən izge Islam dineneꞑ xalqьbьz arasьnda qaqşamas nьqlьƣьn kyrep. din xise. dini ьşanular belən spekulətsiə jasarƣa totьndьlar. Monьꞑ ɵcen eş patriarx belən mɵftidə genə qaldь. Mɵfti itep alar Islam dinennən bik kyp jьllar elek jьraqlaşqan, dinsezlege-dəhrilege bɵten Islam dɵnjasьna tanьlƣan elekke Bozavlьq mullasь. ə xəzer Məskəvneꞑ „dahi“ fən eşcese Ƣ. Cьqtajnь quja almadьlar. Tuzdьrьlƣan Diniə Nazaratь qazьjlarьnьꞑ berərsen mɵfti jasav da ciksez avьrlьqlar belən bəjlengən ide. Cɵnki mondьj təqdirdə syz qajberləren tɵrelty turьnda barьr ide. Bu isə mɵmkin tygel. Bu eştə hər jaqtan qulajlь xəzrət bulьp Ƣabdraxman Rəsyli alƣa kilep bastь həm anь Məskəv bɵjek mɵfti itep bɵten dɵnjaƣa iƣlan itte. Jaꞑa baştan həm fəqət Məskəv teləge belən qorьlƣan Diniə Nazaratь ɵlkəsendə ajrьm sorav bujьnca ɵlgergən mɵftigə artьq zur eş kyrelməv həm Islam kɵncьƣьşьnda Sovetlarnьꞑ abrujь soꞑƣь jьllarda bik qaqşaƣan bulu səbəple mɵfti Ƣabdraxman Rəsyline bol'şiviklar, yz tə'sirləren mɵselman illərendə kɵcəjter ɵcen. Islam kɵncьƣьşna ozaq julƣa cьƣardьlar. Yzeneꞑ ɵstenə jɵklengən ul burьclarnь jaꞑa mɵfti nicek ytəgənder. Məskəv aldьnda. səfərennən qajtqac nərsələr belən byləklengənder — bez anь belmibez həm belergə də teləmibez. Bezgə tik bɵten tulьlьƣь belən ber nərsə acьq — ul da bulsa suƣьş qьrlarьnьꞑ tege jaƣьnda bulƣan qəderle tuƣannarьbьznь bol'şeviklar ber nicek tə aldalьj almaslar! Kyp jьllar bujь Islam dinen xurlavlarь. qəbaxətlərcə mьsqьl itylərе. dini ьşanularnь ojatsьzlarca ezərlekləylərе sonьnda bu aldavlarьna Islam kɵncьƣьşь da. belmim. ьşanьr mikən!?

Kɵcle qullarьna qoral alьp bol'şeviklarƣa qarşь rəximsez kɵrəş qocaƣьna atьlƣan bez. Idel-Urallьlar. qazavatcьlar. tɵrkstanlьlar. həm azərbajçanlьlar ɵcen məs'ələ acьq. bol'şeviklar bezne ber nicek tə aldalьj almaslar! Bez alarnьꞑ milli həm dini səjasətləreneꞑ Romanoflar səjasəte dəvamь ikənen bik acьq beləbez. 26 jьl bujь bol'şeviklarnьꞑ xalqьbьzƣa qьlƣan çəber-zolьmnarь ber qajcan da. ber nicek tə ontьlmajacaq. alar bezneꞑ kyꞑellərebezdə nьq saqlana. Şulaj uq bol'şevizmnь yzeneꞑ qotьlƣьsьz həlakətennən ber nərsə də, şul çɵmlədən mɵftilər, patriarxlar həm alarnьꞑ çan qaltьravlarь belən qьlƣan doƣalarь da qotqarьp qala almajacaqqa bez nьq ьşanabьz. Y. Nauruz

Атӑл-Урал

№ 13 | „Idel-Ural" хаҫатӑн чӑвашла хушӑмӗ | 3. Июнь 1944

Ҫимӗк уйавӗн йачӗпе халӑхӑмӑрӑн хӑйуллӑ легионҫисене сывлӑх тата телей сунатпӑр

ҪИМӖК

Хӑш чухне шухӑшлатӑн та, ҫав вӑхӑтсем урӑх килмессӗ пек туйӑнать... Ирхи кун. Шӑпчӑксем ырӑ пулас кун ҫинчен савӑнса шӑратакан йурӑ сасси. Малтанах кус умне тухса тӑракан ҫутӑ пӗлӗт. Хӗвель хӑпарать. Хӑйӗн ылттӑн-кӗмӗл пайӑрккисемпе симӗсленсе ларакан йывӑҫсен тӑррисене хыпаласа илнӗ хыҫҫӑн, сисӗнӳсӗр йӑпшӑнса ҫӗр ҫине сарӑлать. Урӑх каҫ пуласшӑн та туйӑнмасть.

Йешерсе ларакан вӑрманпа хире курса пек, йал та симӗспе витӗннӗ пайан: кӑвак, сарӑ, шурӑ сӑрлӑ йе каскаласа илемлетнӗ чӳрече хупписем ҫинче, пӳрт кӗтессисенче, хапха йуписем ҫинче, ҫавӑн пекех пӳртумӗсенче те лартса хунӑ ҫамрӑк хурӑнсем кӑтра ҫулҫисене вӗлкӗштерсе ларассӗ. Ҫӳлти-Касри чирӳ чаnӗсен кӗвӗлӗ йанравӗ саланса, хаваслӑхран макӑрнӑ сас пек илтӗнет; выльӑхсен ҫухрашӑвӗсем те пайан тепле ыррӑнрах пек хӑлхана кӗрессӗ...

Пал ҫинче тепле, куса курӑнми савӑклӑх тӑрать. Кӑмӑл вӗресе ҫӗкленет, чӗре ҫемҫен ырлӑхланать.

Ҫимӗк! Чӗрӗлен ҫутҫанталӑк уйавӗ! Мӗн тӗрлӗ ырӑ вӑл чӑваш йалӗнчи Ҫимӗк уйавӗ, мӗн тӗр хаваслӑх, вӑйӑ-кулӑ, ӗскӗ-сикӗ. Кам кӑна асӑнмасть-ши пиртен сак симӗк кунӗсене!

Уйав тумӗсемлӗ ҫынсемпе чӑнарланнӑ симӗс курӑк пуснӑ урам, пӳртум саккисем ҫине пухӑнса шӑкӑлтатса ларакан ваттисем, ҫамрӑксен сассипе йан! йанракан вӑрман, хӗрри. Унта вис̈ӗ эрне Ҫимӗк вайисенче ҫак уйава кӗтнӗ хӗрупраҫсем тин ҫӗх ҫурнӑ ҫӗмӗрт ҫӗскисен шӑршипе тулнӑ кӑтра тӗмсен хушшинче ҫӳрессӗ. Хуткупӑс ҫепӗҫ кӗвӗпе ҫамрӑксен кӑмӑлне тата та ҫӗклентерсе, хӑйӗн сассине сырма тӑрӑх тасҫа ҫитиччен йухтарать. Ҫырма хӗрринче вӑт-шакӑрсем — симӗкчен сиччӗ шыва кӗмелле, тесе шӑмпӑр та шӑмпӑр шыва сикессӗ. Кӑвак тӳперен ҫутатакан хӗвел цӗҫерме пуслать, сулхӑна хӑвать...

Ҫаплаччӗ вӑл ҫимӗк уйавӗ ӗлӗкрех, анчах йулашки ҫулсенче советсем ӑна уйавлама чӑрмантара пуҫларӗҫ. Вӑл кун йури колхос ӗҫне хӑвала-хӑвала- кӑлармa тытӑнчӗҫ. Ҫапла туса вӗсем халӑха унӑн ҫӗрҫулсем хушшн тытса килнӗ тӗн уйавне мантарасшӑн пулчӗҫ. Чӑнах та, уйавлас йӗрке сухалма пуҫларӗ. Ахаль кунсем пекех чакӑр салхуллӑ, колхос хирӗнчи йатлаҫуллӑ тарлӑ ӗҫпе улшӑнчӗ.

Анчах халӗ те, инҫӗтри йут ҫӗршывра пулсан та, иртнӗ Ҫимӗк уйавӗсем аса килессӗ пире.

Килӗҫ вӑл кунсем каллех. Ҫӗнелӗҫ кивелме пуҫланӑ кӑмӑлсем. Анчах вӗсене ситес ҫул ҫинче пире йывӑр та хайар кӗрешӳсем кӗтессӗ. Пире халӗ Ҫимӗке салку та чухӑн сех ирттерме тивет.

Ҫавах та эпир хисеплекен Турӑ пире манмӗ, Хӑйӗн нумай чӑтӑмлӑхӗпе пире хӗрхенӗ, хӗрхенӗ тата пирӗн ҫӗршыва халӑх йунне тӑкакан большевикла чӑрсӑрлӑхран хӑтӑлса тухма пулӑшӗ.

Хапӑллатпӑр сана, чӗрӗлӗх паракан Турран Ҫимӗкӗ!

Архипов Н.

Ҫӗршывӑн сӑн-сӑпачӗ: чӑваш хӗрӗсем ҫимӗк вӑййинче, вӑрманта

Совет нацилле политики

Советсен тулти тата шалти политикинче те чи кирлӗ тата нумай тыткалакан хӗспӑшалӗ — ултав пулса тӑрать. Пуло-большевикла пуҫсем хӑйсен тӗнче историйӗнче хальччен пулман ултавӗпе мухтанма та пултарассӗ.

Вӗсем ҫӗр ҫинче пӗлекенсенчен пӗлменнисем, ӑслисенчен ухмаххисем нумайрах тесе шутлассӗ пулӗ. Большевиксемшӗн ку хаклав ырӑнлӑ пулнине пайанхи вӑрҫӑ вӑхӑтӗнче вӗсемпе туслӑ йе нейтраллӑ ҫӗршывсем те, вӗсен тӗрлӗрен ултавӗсемпе тӗл пулсан, ӗненчӗҫ.

Нацилӗхсене илсен, советла политикӑ тӗнче халӑхӗшӗн чи пысӑк ултавсенчен пӗри пулни курӑнать. Совет Сойузӗн администрацилле карттинче вырӑс, украинӑ, белоруссен, тутар, чӑваш, грузин, азербайджан халӑхӗсен ирӗклӗ советла йе автономлӑ республӗкӗсене тупатпӑр, анчах хут ҫинче сӗх. Чӑннипе вӗсем хӑйсен халӑхӗсем уйрӑмлӑхне мар, большевиклӑхӑн вӑрҫса илнине кӑтарма тӑрапассӗ. Илер ак 1938 ҫулта Мускавра тухнӑ советла Пысӑк Атласа. Туррӗн пӑхсан — унта пурте пур: географи, истори, йӗркелӳ, ҫӗршер карттӑсемпе кӑтартнӑ патшалӑхӑн хуҫалӑхӗ... Ним те мантарса хӑвармaн пек. Пуринчен ытла Совет Сойузӗн этем йышне манман: ҫӑраллӑхӗ, вырнаҫӑвӗ, ӑрчевӗ т. ыт. те, пӗтӗм вак пайӗсем таран, асӑрхӑр — пур культурӑ паркӗсем, искусствӑлӑ тислӗк хапрӑкӗсем, ҫӗнӗ тунӑ шыв тӑрписем, пӗтӗм пулӑҫ ҫурчӗсем. Анчах пӗр карттӑ — Совет Сойузӗнчи халӑхсемпе нациоnаллӑхсен картти — унта ҫук.

Мантарса хӑварнӑ-и?

Йӑнӑшпа сиксе йулнӑ-и?

Ҫук, ушӑн мар! Йури сиктерсе хӑварнӑ та шӑпланнӑ. Ку большевиксемшӗн хӑйсен савнӑ политики. Пӗтӗм халӑхсемпе ӑрусене куҫарса хӑвнине, вӗсене хӑйсем пурӑннӑ вырӑнтан ҫӗпӗрӗн тискер тӑрӑхӗсене йанине вӗсем нихҫан та кӑтартмӗҫ

Большевиксемшӗн нациоnаллӑхсем нимчул та паха мар. Советла ҫынсен чакӑр типӗ — тӑван ҫӗршывне, тӑван чӗлхине, культурӑна пӗлменни — вӗсемшӗн эксплотаци обйекчӗ ҫех

Большевикла-марксистла вӗрентӳпе «нациллӗхсем хӑйсемех пӗтмелле». Анчах ҫак вӗсем кӗтсе тӑракан процесс часах пулманнипе, пуринчен ытла — вӑл халӑхсем йеврейле ӑслӑлӑхӑн чурисем пуласшӑн пулманнипе, совет йӗрки хӑйӗн программине вӑйпа пурнӑҫлама шут тытрӗ

Советсем вӗсен аллинче 186 тӗрлӗ халӑх тени — аташу ҫех. Чӑннипе вӑл шут ҫуррине те ҫитеймест.

Малаллахи вӑхӑтра ҫак асӑннӑ атласра нациоnаллӑхсен картти ҫукки ҫех те мар, вӗсем пӗтӗмпех паллӑ пулманни курӑнать.

Чӑн, ун пек карттӑсем Кремльри йеврейсен ҫыру сӗтелӗсен сунтӑхӗнче пур. Вӗсем ун ҫине сайра хутран ҫех, нациоnаллӑ политикӑпа витӗнсе нацилӗхсене пӗтерӳ мӗнле вӗҫленсе килнине пӗлме пӑхса илеҫҫӗ.

Пуйансемпе сӳпӗлтисем ҫинчен

Сталинҫӗсем ҫӗнӗрен 25 миллиард тенкӗлӗх вӑрҫӑ займӗ кӑларнӑ. Пӗчӗк хисеп мар, тӗлӗнтерекен хисеп. Анчах ССРС халӑхӗсем вӑл займа ним хавхаланусӑр кӗтсе илнӗ. Советсен ҫыннисем ҫырӑнасшӑн мар сталинла облигацисем ҫине, вӑрҫа малалла тӑсма хӑйсен йулашки пусӑсене парасшӑн мар вӗсем. Сталин идейине хӳтӗлеме вӗсен укси те, кӑмӑлӗ те ҫук. Колективла ҫырӑну хучӗсем ҫине вӗсем хуйхӑллӑн алӑ пусассӗ; ҫав вӑхӑтра сталинҫӑсем «ССРС халӑхӗсен хальччен пулман патриотла ҫӗкленӗвӗ» ҫинчен пӗтӗм тӗнчене кӑшкӑрассӗ.

«Грузин Зестафонски районӗнчи колхозник Гоцадзе, — тет мускаври радио, — 310.000 тенкӗлӗх ҫырӑнса ҫавӑнтах укҫа хывнӑ... Азербайджанри Ворошилов йачӗпе тӑракан колхозран Мамедов Нариван йулташ иртнӗ ҫулта 135.000 тенкӗлӗх ҫырӑннӑччӗ, кӑҫал — 315.000 тенкӗлӗх...»

Мӗн ку — аташу-и? Пӑнӑш-и? Вӗт, ҫулталӑкне 315.000 тенкӗ ӗҫлесе илес тесен, вӑтамран сехетне ҫӗр тенке йахӑн илсе тӑмалла. Анчах ҫав Гоцадзепе Мамедов йулташсем Сталина пӗтӗм укҫине те памассӗ вӗтха. Большевиксем пӗлтернӗ тӑрӑх, ҫырӑну пӗр уйӑхра ӗслесе илнӗ хак чухлӗ ҫех пулмалла. Апла пулсан вара Гоцадзепе Мамедов сехетне ҫӗр мар, сахалтан та пинщер тенкӗ илсе тӑмалла пулать, йе ҫулне 3.000.000 тенке йахӑн...

Ҫапла кӑтартать тӗрӗс арифметикӑ, анчах сталинла сӳпӗлтисене вӑл вӑтантармасть. Ҫӑвархлӑхне сыртса, вӗсем малалла суйассӗ тата ҫав тӗрлӗ — вӗсен суйнинчен Мӳнхаузенпа Тарасконри Тартарен та курӗнсе кайӗҫ...

ССРС-чи социализм ҫинчен тӗрӗс калани

Францин паллӑ ҫырусӗ Андре Жид. Совет Сойузӗн тусӗ пулнӑскер, хай ССРС-не иккӗмӗш хут килсе кайсан ҫапла ҫырнӑ:

«ССРС-че урӑхран классем ҫук. Килӗшетӗп. Анчах унта чухӑнсем пур. Вӗсем питӗ нумайӑн. Ҫав вӑхӑтра эпӗ вӗсене курасса шанманччӗ, йе, тӗрӗсрех каласан, вӗсене урӑхран курас мар тесе эпӗ ССРС-не килнӗччӗ.»

Большевиксем халӑха «хаваслӑ та телейлӗ пурнӑҫ» мар, кӗлмӗҫ пурнӑҫӗ пачӗҫ. Пирӗн халӑх вӗсемпе ырӑ пурнӑҫ курмарӗ тата большевиклӑха сирпӗтмесӗр курас та ҫук.

Хаваслантарман парне

Вӑрҫӑ пуҫланнӑранпа Совет Сойузӗнче кашни уйӑхра тенӗ пекех ҫӗнӗрен орденсем, медальсем тата йатсем кӑларӑнса тӑрассӗ. Тӗрлӗрен наградӑсемпе наградӑланнисен йышӗ питӗ ӳсе кайнипе халӗ вӗсем халӑх ҫинче пӗтӗм авторитетне сухатнӑ. Халӗ ССРС-че орденлисене мар, нимле сталинла парне те илменнисене уйрӑм хисеплерех парассӗ.

ССРС-че ун пек ҫынсем сайра, савӑнпа вӗсем ҫине усӑ хаваслӑхпа пӑхассӗ. Вӑл тӗлӗшпе сакӑн пек каласусем те сахал мар пулса иртнӗ:

«...«Шутласа пӑхӑр-ха, Марйе, ӗнер эпӗ урамра пӗр арсын куртӑм, унӑн нимле орден та ҫукчӗ!.. Эпӗ шак хытса кайрӑм... Ку, ахӑр, телейе пуль!..»

П. Г.

КӖСКЕ ХЫПАРСЕМ

◆ Ҫак кунсенче Парижран тата икӗ шалун ирӗксӑр ҫыннисене большевиклӑхпа кӗрешме хӗвельтухӑҫ фронтне ӑсатнӑ.

◆ Кӑнтӑр Италире, Анцио—Неттуно районӗнчи акӑлчан-америк салтакӗсен хушшинче, пӗвесем тӑтӑла-тӑтӑла кайса кӳлӗсем пулнӑ вырӑнта сивчир вӑйланнӑ. Ҫарпуслӑхӗсем вӑл чир пӗтӗмӗшпе эпидемине саврӑнса кайасран питӗ шикленессӗ.

◆ Йулашки вӑхӑтра США швейцарине хӗстерессине ӳстернӗ. Унтан вӑл, Португалипе Швецинчен ыйтнӑ пекех, Германипе пур экономикӑлла ылмашусене те чарма хушнӑ.

◆ Кӑнтӑр Италинче пурин те вырӑс чӗлхине вӗренмелле тесе йышӑну кӑларнӑ.

Легионҫӑсен тактикӑлла вӗренӗвӗн пӗр курӑнӑвӗ.

АСРА ТЫТ

Ҫын хӑйӗн вӑхӑчӗшӗн ӳкӗнмелле мар, унран ним те тухмасть. Вӑхӑт начар, анчах мӗнех вара? Ӑна лайӑхлатасшӑн пурнать те ҫын. (Карлейль)

Ӗҫе ахаль ҫех мар, шанӑҫлӑхпа тытӑнса тумалла, м. т. ситӗну санран ҫех, шӑп санран ҫех килет. (Гумбольдт)

Кам хӑйӗнчен хӑй писет, ӑна пурте пӑрахассӗ. Халӑх хӑйӗнчен хӑй писсен, унран тӗнче те писет. (Арндт)

Лайӑх ҫын, хӑй йӗркеллӗ те тӑтӑклӑ пулсан — ҫӗр ҫӗмсӗр ҫынран вӑйлӑрах. (Фихте)

Хӑвӑн ирӗкне хуҫа тата тыслӑхна чура пул. (Бисмарк)

Тытӑн. Унпа сех эс меслетсӗрне меслете курӗн.

ХАЛАХ ЙУРРИСЕНЧЕН

ҫимӗк сӑввисем

Куккук сиксе авӑтать
Пӗлме йывӑҫ тӑрринче.
Вис кас хӗрӗ вӑй выльат
Аслӑ урам варринче.

Армaн таппи сутӑ шыв,
Сутӑ шывӗ пилӗкрен.
Пир(ӗ)н йал хӗрсен тути пыл,
Сарӑ сӳсӗ пилӗкрен.

Утма ӑстан кӑкарас —
Улма йывӑҫ тӗпӗнчен.
Савни, сана стан курас —
Аслӑ вӑйӑ варринчен.

Ҫӑмӑр тӑкса сунӑ чух
Чӗкӗҫ ӑста ларать-ши.
Вайӑа тухман хӗрӗсем
Пепле чӑтса ларас-ши.

Вӑрман хӗрри лӑс пуслӑ,
Лӑс пусӗпе илемлӗ.
Пир(ӗ)н йал хӗрӗ квак куслӑ,
Ҫавӑнпа та илемлӗ.

Чӑвашла хушӑмшӑн ответлӑ А. Асамат.

Tschuwaschische Beilage
der Tatarischen Zeitung „Idel-Ural"
Berlin W 7. Dorotheenstraße 64
Druck: Deutscher Verlag. Berlin